पेपर – ४ (२५० गुण)

सामान्य अध्ययन – १

भारतीय वारसा आणि संस्कृती, जगाचा इतिहास आणि भूगोल व (भारतीय) समाज – यांत महाराष्ट्रास काही प्रमाणात महत्व/अधिभार असेल.

भारतीय संस्कृती – यात प्राचीन ते आधुनिक काळातील विविध कला प्रकार, साहित्य प्रकार तसेच वास्तुशिल्पे यांच्या ठळक अंगांचा समावेश असेल.
भक्ती चळवळ आणि तिचे तत्वज्ञान; यात, महाराष्ट्रातील संत चळवळीचा विशेष संदर्भ असेल.
साधारणतः अठराव्या शतकाच्या मध्यापासून ते समकालीन आधुनिक भारताचा इतिहास – महत्वपूर्ण घटना, व्यक्तिमत्वे, मुद्दे.
स्वातंत्र्याचा लढा – त्याच्या विविध अवस्था तसेच देश्याच्या विविध विभागांतील योगदान/योगदानकर्ते.
स्वातंत्र्योत्तर काळातील देशांतर्गत एकत्रीकरण (दृढीकरण) आणि पुनरर्चना प्रक्रिया.
जगाचा इतिहास; यात १८व्या शतकातील घटना जसे की, औद्योगिक क्रांती, महायुद्धे, राष्ट्रीय सीमांची पुनर्आखणी, वसाहतीकरण, निर्वसाहतीकरण, राजकीय तत्वज्ञान – साम्यवाद, भांडवलशाही, समाजवाद इत्यादी. – यांचे विविध प्रकार आणि त्यांचा समाजावर झालेला परिणाम या बाबींचा समावेश असेल.
भारतीय समाजाची ठळक वैशिष्ट्ये, भारताची विविधता.
स्त्रीयांची आणि स्त्री–संघटनांची भूमिका, लोकसंख्या आणि संबंधित मुद्दे, दारिद्र्य आणि विकासप्रक्रियेशी संबंधित मुद्दे, शहरीकरण – यांच्याशी निगडित समस्या आणि त्यावरील उपाय.
जागतिकीकरणाचे भारतीय समाजावरील परिणाम.
सामाजिक सबलीकरण, संप्रदायवाद, प्रादेशिकतावाद, धर्मनिरपेक्षतावाद.
जगाच्या प्राकृतिक भूगोलाची ठळक वैशिष्ट्ये.
जगभरातील महत्वाच्या नैसर्गिक संसाधनांचे वितरण (यात दक्षिण आशिया आणि भारतीय उपखंडाच्या समावेश असेल.)

SYNERGY STUDY POINT
class matters...!!!
590, 3rd building, Shivam complex Narayan peth, Pune.
98509 81796
www.upscmantra.com
Synergyupscpune

जगाच्या विविध भागांत (तसेच भारतातील) प्राथमिक, द्वितीय आणि तृतीय क्षेत्रातील उद्योगांच्या स्थान–विशिष्ठतेला जबादार असणारे घटक.
महत्वाच्या भू–प्राकृतिक घटना जसे की, भूकंप, त्सुनामी, ज्वालामुखीय हालचाली, चक्रीवादळ इत्यादी.
भौगोलिक वैशिष्ट्ये आणि त्यांचे स्थान – महत्वाच्या भौगोलिक वैशिष्ट्यांत होणारे बदल (यात जल स्रोत आणि हिमटोप यांचा समावेश असेल.) तसेच वनस्पती आणि प्राणिजातींत होणारे बदल आणि अश्या बदलांचे होणारे परिणाम.

पेपर – ५ (२५० गुण)

सामान्य अध्ययन – २

शासन, संविधान, राज्यव्यवस्था, सामाजिक न्याय आणि आंतरराष्ट्रीय संबंध (यात महाराष्ट्रास काही प्रमाणात अधिभार राहील.)

कार्यपालिका आणि न्यायपालिकांची संरचना, संगठन आणि कामकाज – मंत्रालये आणि शासकीय विभाग; दबाव गट, औपचारिक/अनौपचारिक संघटना आणि राज्यव्यवस्थेत त्यांची भूमिका.
स्थानिक स्वयं शासन.
लोकप्रतिनिधी कायद्याची ठळक वैशिष्ट्ये.
विविध घटनात्मक पदांवरील नियुक्त्या, विविध घटनात्मक मंडळांचे अधिकार, कार्ये आणि जबाबदाऱ्या.
वैधानिक, नियामक आणि विविध अर्ध–न्यायिक संस्था.
विकास प्रक्रिया आणि विकास उद्योग – NGO, SHG, विविध गट आणि संघटना, देणगीदार, धर्मादाय संस्था, संस्थात्मक आणि हितसंबंधी गटांची भूमिका.
लोकसंख्येतील दुर्बल घटकांसाठी केंद्र व राज्य शासनाच्या कल्याणकारी योजना आणि त्यांची कामगिरी; या दुर्बल घटकांच्या उत्थापनसाठी तसेच रक्षणासाठी स्थापन केलेली मंडळे, संस्था, कायदे आणि यंत्रणा.
आरोग्य, शिक्षण, मानव संसाधनांशी संबंधित सामाजिक क्षेत्र/सेवांच्या विकास आणि व्यवस्थापनाशी संबंधित मुद्दे.

SYNERGY STUDY POINT
class matters...!!!
590, 3rd building, Shivam complex Narayan peth, Pune.
98509 81796
www.upscmantra.com
Synergyupscpune

दारिद्र्य आणि उपासमारी संबंधित मुद्दे.
शासन, पारदर्शक व्यवहार आणि उत्तरदायित्व, ई–शाशन – उपयोजन, प्रारूपे, यशस्वी कामगिऱ्या, मर्यादा आणि संभाव्यता; नागरिकांसाठीची सनद, पारदर्शक व्यवहार आणि उत्तरदायित्व तसेच संस्थात्मक आणि इतर उपाययोजना.
लोकशाही व्यवस्थेत नागरी सेवांची भूमिका.
भारत आणि त्याचा शेजार – संबंध
द्विपक्षीय, प्रादेशिक आणि जागतिक गटबाजी आणि भारताचा समावेश असलेले आणि/किंवा भारताच्या हितसंबंधांना प्रभावित करणारे करार.
विकसित तसेच विकसनशील देशांच्या धोरणांचा आणि राजकारणाचा भारताच्या हितसंबंधांवर होणार परिणाम, परदेशस्थ भारतीय (डायस्पोरा).
महत्वाच्या आंतराष्ट्रीय संस्था, अभिकरणे आणि व्यासपीठे – त्यांच्या संरचना, महादेश

पेपर – ६ (२५० गुण)

सामान्य अध्ययन – ३

तंत्रज्ञान, आर्थिक विकास, जैवविविधता, पर्यावरण, सुरक्षा आणि आपत्ती व्यवस्थापन

भारतीय अर्थव्यवस्था आणि नियोजन, संसाधनांचे एकत्रीकरण, वाढ, विकास आणि रोजगाराशी संबंधित समस्या.
सर्वसमावेशक वाढ आणि त्यातून उद्भवणारे मुद्दे.
सरकारी अंदाजपत्रक.
प्रमुख पिके – देशाच्या विविध भागातील पीक पद्धती, – सिंचनाचे विविध प्रकार व सिंचन प्रणाली; कृषी उत्पादनांची साठवणूक, वाहतूक आणि विपणन व समस्या तसेच त्याच्याशी संबंधित अडथळे; शेतकऱ्यांच्या मदतीसाठीचे ई–तंत्रज्ञान.

SYNERGY
STUDY POINT
class matters...!!!
590, 3rd building, Shivam complex Narayan peth, Pune.
98509 81796
www.upscmantra.com
Synergyupscpune

प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्ष शेती अनुदाने आणि किमान आधारभूत किंमतींशी संबंधित मुद्दे; सार्वजनिक वितरण व्यवस्था – उद्दिष्टे, कार्यवाही, मर्यादा, पुनर्रचना; राखीव साथ (बफर स्टॉक) आणि अन्न सुरक्षा समस्या; तंत्रज्ञान मोहिमा (उपक्रम); पशुपालनाचे अर्थशास्त्र.
भारतातील अन्नप्रक्रिया आणि संबंधित उद्योग – व्याप्ती आणि महत्व, स्थान, प्रतिरोधी आणि अनुरोही आवश्यकता, पुरवठा साखळी व्यवस्थापन.
भारतातील जमीन सुधारणा.
उदारीकरण धोरणाचे अर्थव्यवस्थेवर झालेले परिणाम, औद्योगिक धोरणातील बदल आणि त्याचे आर्थिक विकासावरही परिणाम.
विज्ञान आणि तंत्रज्ञान क्षेत्रातील भारतीयांचे यश, तंत्रज्ञानाचे देशीकरण व नवीन तंत्रज्ञानाचा विकास.
माहिती–तंत्रज्ञान (आय.टी), अवकाश क्षेत्र, संगणक, रोबोटिक्स, नॅनो–टेकनॉलॉजि व जैव–तंत्रज्ञान क्षेत्रातील जागृती आणि बौद्धिक मालमत्ता हक्कांसंबंधित मुद्दे (आय.पी.आर).
संवर्धन, पर्यावरणीय प्रदूषण आणि ऱ्हास, पर्यावरणीय आघात मूल्यमापन (एन्विरॉन्मेंटल इम्पॅक्ट असेसमेंट).
आपत्ती आणि आपत्ती व्यवस्थापन.
विकासप्रक्रिया आणि कट्टरतावादाच्या प्रसारातील परस्पर संबंध (दुवे).
अंतर्गत सुरक्षेसमोरील आव्हानांत बाह्य–राज्य तसेच बिगर–राज्य घटकांची भूमिका.
संसूचन जाळ्यांमार्फत अंतर्गत सुरक्षे समोर उभी ठाकणारी आव्हाने, माध्यमे आणि समाज–माध्यम संकेत स्थळांची अंतर्गत सुरक्षिततेबाबत भेडसावणाऱ्या आव्हानांबाबतची भूमिका, सायबर सुरक्षेतील मूलभूत बाबी; मनी लाँडरिंग (काळा पैसा)आणि त्याचा प्रतिबंध.
सीमा भागातील सुरक्षा आव्हाने आणि त्यांचे व्यवस्थापन – संगठीत गुन्हेगारी आणि दहशतवादाचा परस्पर संबंध.
विविध सुरक्षा दले आणि अभिकर्ते आणि त्यांचे महादेश.

SYNERGY STUDY POINT
class matters....!!!
590, 3rd building, Shivam complex Narayan peth, Pune.
98509 81796
www.upscmantra.com
Synergyupscpune

पेपर – ७ (२५० गुण)

सामान्य अध्ययन – ४

नीतिशास्त्र, सचोटी आणि अभियोग्यता

नीतिशास्त्र आणि मानवी संवाद, मानवी कृतीत नीतिमत्तेचे सार, निर्धारक आणि परिणाम, नैतिकतेचे पैलू, खाजगी आणि सार्वजनिक संबंधांमधील नीतिशास्त्र, मानवी मूल्ये – महान नेते, सुधारक आणि प्रशासक यांच्या जीवनातून मिळणारे घडे, कुटुंब, समाज आणि शैक्षणिक संस्था यांची मूल्य संक्रमणात भूमिका
वृत्ती सामग्री, रचना, कार्य, त्याचा प्रभाव आणि विचार आणि वर्तन याच्याशी संबंध नैतिक आणि राजकीय वृत्ती, सामाजिक प्रभाव आणि मन वळवणे.
वृत्ती आणि नागरी सेवेतील पायाभूत मूल्ये, विश्वासाहर्ता, नि:पक्षपातीपणा आणि तटस्थता, वस्तुनिष्ठता, लोकसेवेला समर्पण, सहवेदना, दुर्बल घटकाबद्दल सहिष्णुता आणि करुणा.
भावनिक बुद्धिमत्ता–संकल्पना आणि त्यांची उपयुक्तता आणि प्रशासन आणि कारभारात उपयुक्तता.
भारत आणि जगातील नैतिक विचारवंतांचे आणि तत्वज्ञांचे योगदान.
सार्वजनिक / नागरी सेवा मूल्ये आणि लोकप्रशासनात नैतिक आचारण: स्थिती आणि समस्या, सरकारी व खाजगी संस्थामधील नैतिक चिंता व पेच, नैतिक मार्गदर्शनाचे स्रोत म्हणून कायदे, नियम, नियमन आणि सदसद्विवेकबुद्धी, उत्तरदायित्व आणि नैतिक कारभार, प्रशासनात नैतिक आणि नितीविषयक मूल्यांचे बळकटीकरण, आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि निधीमधील नैतिक मुद्दे, कॉर्पोरेट गव्हर्नन्स.
कारभारातील सचोटी: लोकसेवेची संकल्पना, सचोटी आणि कारभार यांना तात्त्विक आधार, सरकारमधील माहितीची देवाणघेवाण आणि पारदर्शकता, माहितीचा अधिकार, नितीनियम, आचारसंहिता, नागरिकांची सनद कार्य संस्कृती, सेवा वितरणाची गुणवत्ता, सार्वजनिक निधीचा वापर, भ्रष्टाचाराची आव्हाने
उदारीकरण धोरणाचे अर्थव्यवस्थेवर झालेले परिणाम, औद्योगिक धोरणातील बदल आणि त्याचे आर्थिक विकासावरही परिणाम.
वरील मुद्यावर केस स्टडीज

SYNERGY
STUDY POINT
class matters...!!!
590, 3rd building, Shivam complex Narayan peth, Pune.
98509 81796
www.upscmantra.com
Synergyupscpune